

 <p>ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ ΛΟΓΟΣ</p> <p>Κονδύλη 1 • Μαρούσι • Τ.Κ. 15122 Τ: 210 8062033, 210 8062017 E: front.logos@gmail.com www.front-logos.gr</p>	<p>ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2017 ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Ο.Π. ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ</p>
--	--

A1.

Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως ακριβώς εσύ λες, αν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία δεν είναι, ή τον χλευάζουν ή αγανακτούν, και οι συγγενείς του πλησιάζοντάς τον τον συμβουλεύουν με την ιδέα ότι είναι τρελός στη δικαιοσύνη όμως και στην πολιτική αρετή, και αν ακόμη γνωρίζουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια σε βάρος του μπροστά σε πολλούς, πράγμα το οποίο θεωρούσαν σε εκείνη την περίπτωση ότι είναι σωφροσύνη, δηλαδή το να λέει την αλήθεια, σε τούτη την περίπτωση (το θεωρούν) τρέλα, και ισχυρίζονται ότι πρέπει όλοι να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι (δίκαιοι) είτε όχι, διαφορετικά (λένε) ότι είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται τον δίκαιο, γιατί είναι αναγκαίο ο καθένας να μετέχει σ' αυτή με οποιονδήποτε τρόπο, ειδάλλως (είναι αναγκαίο) να μη συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1.

Η αποδεικτέα θέση: «*Ἴνα δὲ μὴ οἴη ἀπατᾶσθαι ὡς τῷ ὄντι ἡγοῦνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς, τόδε αὖ λαβὲ τεκμήριον.*»

Ο Πρωταγόρας για να αποδείξει τη θέση του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής προβαίνει στη συγκριτική εξέταση δύο παραδειγμάτων από την αθηναϊκή κοινωνία. Το πρώτο αναφέρεται στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στους ειδικούς σε έναν τεχνικό τομέα, εδώ σε έναν αυλητή, και το δεύτερο στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στον πολίτη και στη σχέση του με τη δικαιοσύνη. Η διαφορετική στάση της κοινής γνώμης στη μια και στην άλλη περίπτωση είναι για τον Πρωταγόρα επαρκής λόγος για να πείσει τον Σωκράτη και το ακροατήριό του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής.

Τα παραδείγματα που τεκμηριώνουν την αποδεικτέα θέση:

1ο παράδειγμα: «Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὅσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῆ ἀγαθὸς αὐλητῆς εἶναι, ἢ ἄλλην ἠντινοῦν τέχνην ἢν μὴ ἔστιν, ἢ καταγελοῦσιν ἢ χαλεπαίνουσιν, καὶ οἱ οἰκεῖοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον»

Ἡ **αρετῆ**, ἐδῶ, δὲν ἔχει ἠθικὸ περιεχόμενον, ἀλλὰ ἀποδίδει τὴν ἰκανότητα καὶ τὶς γνώσεις σὲ ἕνα ἐιδικὸ τομέα. Ἡ κοινὴ γνώμη τῶν Ἀθηναίων, ἀπορρίπτει αὐστηρὰ ὅποιον ἰσχυρίζεται ὅτι ἔχει ἐιδικὲς γνώσεις, ἐνῶ δὲν ἔχει, δηλαδὴ ὅποιον δὲν διαθέτει τὴ στοιχειώδη αὐτογνωσία γιὰ τὸ τι γνωρίζει καὶ τι εἶναι. Ὅσον ἀφορᾷ, λοιπὸν, τὴν ἰκανότητα ἢ τὶς γνώσεις σὲ κάποια τέχνη, ἐπαινεῖται τὸ νὰ λέει κανεῖς τὴν ἀλήθεια. Διαφορετικὰ, καταδικάζεται στὴ συνείδηση τῆς κοινῆς γνώμης. Ἀξιοπρόσεκτη εἶναι καὶ ἡ διαβάθμιση τῶν ρημάτων: **καταγελοῦσιν-χαλεπαίνουσιν –νουθετοῦσιν**, μάλιστα τὸ παράδειγμα γίνεται πιο ἐντονὸ με τὸ «χαλεπαίνουσιν» (ἀγανακτοῦν).

2ο παράδειγμα: «ἐν δὲ δικαιοσύνη καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐάν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τἀληθῆ λέγει ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἠγοῦντο εἶναι, τἀληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα **μανίαν ...**» Ἀντίθετα, ὅσον ἀφορᾷ τὴ **δικαιοσύνη** (καὶ τὴν πολιτικὴν ἀρετὴν γενικότερα), **θεωρεῖται σωστό τὸ νὰ λένε ὅλοι ὅτι εἶναι δίκαιοι, ἀκόμα κι ἂν δὲν εἶναι.** Ἡ κοινὴ γνώμη ἀποδέχεται ὅτι ὁ καθένας εἴτε εἶναι δίκαιος εἴτε ὄχι πρέπει νὰ υποστηρίξει ὅτι εἶναι ἢ νὰ φαίνεται δίκαιος. Ὅποιος ἀποκλίνει ἀπὸ τὴ στάση αὐτῆ, δὲν μπορεῖ νὰ γίνεται ἀποδεκτὸς ὡς μέλος τῆς κοινῶνίας. Φαίνεται ἐδραιωμένη ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ κοινωνικὴ συνύπαρξη τῶν ἀνθρώπων δὲν συμφωνεῖ με τὴν ἀδικία, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ με διάσπαση τῆς συνοχῆς τῆς κοινῶνίας, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ποὺ τουλάχιστον δὲν καταφάσκει στὴ δικαιοσύνη. Ἀκόμα λοιπὸν κι ἂν δὲν εἶναι κάποιος δίκαιος πρέπει νὰ προσποιεῖται ὅτι εἶναι, διαφορετικὰ θεωρεῖται τρελὸς καὶ ἀποβάλλεται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη πολιτικὴν κοινῶνία. Ἡ προσποίηση τῆς δικαιοσύνης ἀσφαλῶς ἀποδεικνύει καὶ τὴ σπουδαιότητα τῆς.

B2.

Ὁ Πρωταγόρας βλέποντας με ρεαλισμὸ τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα, περιβάλλει με φιλοσοφικὸ μανδύα τὴν ἀποψη τοῦ κόσμου ὡς πρὸς τὸν ἄδικο: τὸ νὰ ὁμολογεῖ αὐτὸς δημόσια τὴν ἀλήθεια, ὅτι εἶναι ἄδικος, θεωρεῖται παραφροσύνη.

Εἰδικότερα, τὸ σκεπτικὸ τοῦ Πρωταγόρα μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ ὡς ἐξῆς:

α) ἀκόμα κι ἕνας ἄδικος εἶναι σὲ θέση νὰ διακρίνει τὴ δίκαιη ἀπὸ τὴν ἀδικὴ πράξη. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἔχει μέσα τοῦ κάποια στοιχεῖα δικαιοσύνης, ποὺ ὅμως δὲν ἔχουν καλλιεργηθεῖ ἐπαρκῶς, ὥστε νὰ τὸν ἀποτρέψουν ἀπὸ τὴν ἀδικία. Ἄρα, δὲν θὰ πει ἀλήθεια, ἀν ἰσχυριστεῖ ὅτι εἶναι ἄδικος.

β) τὸ νὰ ὁμολογεῖ κάποιος δημόσια τὴν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἄδικος, θεωρεῖται παραφροσύνη, διότι:

- θὰ υποστεί ποινές,

- θα αμαυρωθεί η δημόσια εικόνα του.

Κανένας λογικός άνθρωπος δεν θέλει να του συμβεί κάτι τέτοιο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στη νοοτροπία των ανθρώπων και να παρατηρεί ότι δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει ή είναι σωστό να κάνουν, αλλά το τι τους συμφέρει να κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει η πραγματική τους εικόνα (το **είναι**), όσο η εικόνα που συνάδει με τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα και το κοινώς αποδεκτό σύστημα αξιών (το **φαίνεσθαι**). Συνεπώς, η κοινωνική ηθική και το συμβατικό αίσθημα δικαίου αφορά (και πρέπει να αφορά) όλους τους ανθρώπους, διαφορετικά θέτουν τον εαυτό τους έξω από την κοινωνία και υφίστανται ό,τι συνεπάγεται αυτό.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

B3.

Στο μεταφρασμένο απόσπασμα ο **Σωκράτης** παρουσιάζει τη συμπεριφορά των Αθηναίων στην εκκλησία του δήμου ως **εμπειρικό παράδειγμα** που αποδεικνύει την άποψή του για την πολιτική αρετή. Οι Αθηναίοι λοιπόν, ως σοφοί άνθρωποι, όταν συζητούν στην εκκλησία του δήμου για ένα θέμα που απαιτεί συγκεκριμένες τεχνικές γνώσεις, επιτρέπουν μόνο σε ειδικούς να μιλήσουν π.χ. όταν μιλούν για θέματα ναυπηγικής, αρχιτεκτονικής δεν επιτρέπουν σε κάποιον που δεν είναι ναυπηγός ή αρχιτέκτων να μιλήσει, έστω κι αν είναι πλούσιος, ή από σπουδαία οικογένεια. Με το σκεπτικό αυτό, στην περίπτωση των ειδικών θεμάτων, η εκκλησία του δήμου εφάρμοζε την αρχή της εξειδίκευσης, που αποδεικνύει πόσο προχωρημένη ήταν η ανάπτυξη στην οργάνωση της αθηναϊκής οικονομίας και διοίκησης. Με άλλα λόγια, οι Αθηναίοι αναγνώριζαν από τότε την αρμοδιότητα του εμπειρογνώμονα. Κριτήριο τους ήταν βέβαια η προσωπική γνωριμία που είχαν μεταξύ τους και η δυνατότητα τους να εκφέρουν τη γνώμη τους για τα προσόντα των άλλων. Έτσι, όταν κάποιος έκανε κατάχρηση του δημοκρατικού δικαιώματος ή ανέβαινε στο βήμα να μιλήσει για θέματα που απαιτούσαν ειδικές γνώσεις, λειτουργούσε αμέσως ο μηχανισμός ανάκλησης στην τάξη με εκδηλώσεις μη αποδοχής (θόρυβοι, προσβολές, βίαιη αποπομπή). Αν λάβουμε υπόψη τις δημοκρατικές αρχές που διασφαλίζουν την ελευθερία λόγου και σκέψης η στάση αυτή των Αθηναίων προκαλεί έκπληξη. Ταυτόχρονα, όμως δηλώνει και την απαίτησή τους για μια σωστή καθοδήγηση που μπορούσε να έρθει μόνο από αυτόν που κατείχε πραγματικά τις σχετικές γνώσεις και εμπειρίες.

Αντιθέτως, στις πολιτικές συζητήσεις επιτρέπουν σε όλους να μιλούν, ακόμα και σ' αυτούς που δεν έχουν διδαχτεί τίποτε σχετικό, προφανώς γιατί θεωρούν ότι η πολιτική αρετή είναι κάτι που δεν διδάσκεται, αλλά μπορεί όλοι να την κατέχουν. Η άμεση δημοκρατία της Αθήνας επέτρεπε αλλά και απαιτούσε την ενεργό συμμετοχή όλων των πολιτών. Η διαχείριση των πολιτικών ζητημάτων είχε θετικά αποτελέσματα για την πόλη, όταν οι πολίτες εκτελούσαν με ζήλο τα καθήκοντά τους και ασκούσαν με σύνεση τα δικαιώματα και τις εξουσίες που

τους παραχωρούσε το πολίτευμα. Η καθολική συμμετοχή στις πολιτικές συζητήσεις επιδίωκε να εξασφαλίσει την πληρέστερη ενημέρωση, την ορθή κρίση και τη λήψη της κατάλληλης απόφασης. Στην πραγματικότητα, αναφέρεται στα δικαιώματα της **ισηγορίας και της παρηγορίας**, που αποτελούσαν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την ομαλή και σωστή λειτουργία της άμεσης δημοκρατίας που ίσχυε τότε στην Αθήνα.

Συμπέρασμα: Γι' αυτό οι Αθηναίοι, κατά τη γνώμη του Σωκράτη, δεν θεωρούν ότι το πράγμα αυτό είναι κάτι που διδάσκεται, όπως οι άλλες ειδικές γνώσεις.

Ο **Πρωταγόρας** στο πρωτότυπο απόσπασμα επαναλαμβάνει τη θέση που υποστήριξε ο Σωκράτης στο μεταφρασμένο και φαίνεται να τη δέχεται, αλλά να την ερμηνεύει με διαφορετικό τρόπο. Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τον μύθο είναι τα εξής:

Το ότι όλοι οι Αθηναίοι έχουν την πολιτική αρετή, δεν σημαίνει ότι αυτή δεν διδάσκεται, όπως υποστήριξε ο Σωκράτης, αλλά ότι είναι αναγκαία η ύπαρξή της για την οργάνωση των κοινωνιών. Έτσι, ο σοφιστής Πρωταγόρας δέχεται και αιτιολογεί την καθολικότητα και την αναγκαιότητα της πολιτικής αρετής, και σ' αυτή τη βάση στηρίζει το διδακτό της αρετής. Τα επιχειρήματα του Πρωταγόρα για το διδακτό της πολιτικής αρετής που συνάγονται από τον μύθο και τα κεφαλαιοποιεί στο επιμύθιο είναι τα εξής:

1) Οι τεχνικές γνώσεις δεν δόθηκαν σε όλους τους ανθρώπους και γι' αυτό ένας που κατέχει μία τέχνη, πχ. την αρχιτεκτονική ή την ιατρική, μπορεί να καλύψει πολλούς ιδιώτες. Έτσι αιτιολογείται γιατί οι Αθηναίοι επιτρέπουν μόνο σε ειδικούς να εκφέρουν γνώμη για ζητήματα τεχνικής ειδίκευσης.

2) Άποψη του Πρωταγόρα είναι ότι η πολιτική αρετή δόθηκε στον άνθρωπο σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο και όχι από την αρχή της δημιουργίας του. Αυτές τις δύο αξίες τις διαθέτει ο άνθρωπος ως ηθικές καταβολές και προδιάθεση. Για να γίνουν όμως κτήμα του και να φτάσει στην πλήρη κατάκτηση της πολιτικής αρετής πρέπει να καταβάλει προσπάθεια και αγώνα. Ο άνθρωπος δεν γεννιέται, αλλά γίνεται κάτοχος της πολιτικής αρετής μέσα από μαθητεία σε αυτήν, δηλαδή με διδασχή και προσπάθεια. Σ' αυτό θα συντελέσουν οι φορείς αγωγής αλλά και οι νόμοι με τις ποινές και τις κυρώσεις τους («'Επί πάντας,»... «καί πάντες μετεχόντων»... «κτείνειν ὡς νόσον πόλεως.»).

Συμπέρασμα: Το ότι οι Αθηναίοι αποδέχονται κάθε άντρα ως σύμβουλο της πολιτικής αρετής, αποδεικνύει την καθολικότητα αλλά και το διδακτό της πολιτικής αρετής.

B4.

- α. Σωστό
- β. Λάθος
- γ. Σωστό
- δ. Σωστό

ε. Λάθος

B5α.

ἴωσιν - εισιτήριο

δεῖ - ένδεια

ἀνέχονται - έξη

εἰδῶσιν - συνείδηση

B5β.

1. Η **αρετή** ως έννοια με ηθικό περιεχόμενο απασχόλησε ήδη τους πρώτους φιλοσόφους.
2. Ο **λόγος** της αποχώρησής του από το συμβούλιο ήταν η διαφωνία του με τον πρόεδρο της εταιρείας.
3. Η **δημιουργική** του τάση διοχετεύεται συνήθως στη διακοσμητική.

Γ1.

Γιατί όταν ο ρητορικός λόγος χάσει και τη γοητεία (ή το κύρος) του ομιλητή και τη φωνή του και τις μεταβολές που συντελούνται στα ρητορικά τεχνάσματα, και επιπλέον (χάσει) και την επικαιρότητά του και το ζήλο για την αποτελεσματικότητά του και δεν υπάρχει τίποτα που να τον υποστηρίξει και να τον βοηθά να είναι πειστικός, αλλά καταντά κενός και απογυμνωμένος απ' όλα όσα έχουν προαναφερθεί, και ακόμα όταν κάποιος εκφωνεί αυτόν χωρίς πειστικότητα και χωρίς να αναδεικνύει κανένα προσωπικό ύφος (διάθεση) αλλά (τον εκφωνεί) σαν να απαριθμεί, εύλογα, θεωρώ, δίνει την εντύπωση στους ακροατές ότι είναι ασήμαντος. Αυτά ακριβώς θα μπορούσαν να βλάψουν προπάντων και αυτόν που τώρα εκφωνείται και να τον κάνουν να φαίνεται υποδεέστερος.

Γ2α.

ἀναγιγνώσκη:	ἀνάγνωθι
ἀπαριθμῶν:	ἀπαριθμοῖεν
τοῖς ἀκούουσιν:	ἀκούσεσθαι
μάλιστα:	μάλα
φαίνεσθαι:	φανῆτε

Γ2β.

«τῶν μὲν προειρημένων ἀπάντων ἔρημος γένηται»:
τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται

Γ3α.

- τῶν μεταβολῶν:** Αντικείμενο του ρήματος «ἀποστερηθῆ».
- τῶν προειρημένων:** Επιθετική μετοχή, γενική αντικειμενική ωςονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός στο «ἔρημος» και «γυμνός».
- γυμνός:** Κατηγορούμενο από το «γένηται» στο εννοούμενο υποκείμενό του «ὁ λόγος».
- εἰκότως:** Επίρρημα ως επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα «δοκεῖ».
- τοῖς ἀκούουσιν:** Επιθετική μετοχή, δοτική προσωπική κρίνοντος προσώπου στο ρήμα «δοκεῖ».

Γ3β.

Ἄπερ και τόν [...] ἐπιδεικνύμενον μάλιστ' ἄν βλάψει:

Πρόκειται για μια κύρια πρόταση κρίσεως (καταφατική και επαυξημένη που εκφέρεται με δυνητική ευκτική γιατί δηλώνει το δυνατόν στο παρόν-μέλλον).

- Ἄπερ:** Υποκείμενο του ρήματος «ἄν βλάψει», αττική σύνταξη.
- τόν ἐπιδεικνύμενον:** Επιθετική μετοχή ως αντικείμενο του ρήματος «ἄν βλάψει».
- φαιλότερον:** Κατηγορούμενο από το «φαίνεσθαι» στο εννοούμενο υποκείμενό του «τόν ἐπιδεικνύμενον».
- φαίνεσθαι:** Τελικό απαρέμφατο ως αντικείμενο στο ρήμα «ποιήσκειν (ἄν)».